

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้ สืบค้นด้วยวิธีทางมานุษยวิทยา โดยมีการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร
ชั้นต้นและชั้นรองผนวกกับการเก็บข้อมูลภาคสนาม ซึ่งถือว่ามีความสำคัญมากที่สุด การเก็บข้อมูล
ภาคสนาม คือการลงพื้นที่จริง และสืบค้นข้อมูลจากการสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์พูดคุยกับ
ชาวบ้าน ทั้งผู้อาวุโส และปราชญ์ท้องถิ่นเพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชื่อมโยง โดยไม่ใช่แบบสอบถาม
แต่จะมีแนวคำถามเพื่อนำไปสู่คำตอบที่ต้องการซึ่งเป็นวิธีการที่เหมาะสมและครอบคลุมในการวิจัย
คติชนวิทยา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. นักวิจัย ทำหน้าที่เตรียมหัวข้อที่ควรใช้ตอนต้นๆ ของการวิจัย การตั้งคำถาม จดบันทึก
ภาคสนาม สังเกตการณ์ แลกเปลี่ยน เชื่อมโยงเรื่องราว รวบรวมข้อมูล
2. การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (informal interview) และการตั้งคำถามกว้างๆ เป็น
คำถามเปิด (openend question) เพื่อนำไปสู่คำถามเฉพาะต่อมา หรือเพื่อมาสู่ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับ
ค่านิยม ทศนคติ วิถีชีวิตของชาวบ้าน โดยใช้รูปแบบการสัมภาษณ์ 2 แบบคือ
 - การสัมภาษณ์แบบเจาะจงตัวบุคคล เป็นการเก็บข้อมูลอย่างเข้มข้นที่ต้องพยายาม
เก็บข้อมูลหลายๆ ประเภทจากแหล่งเดียว เพื่อให้รู้จักลึกซึ่งเรื่องหนึ่งเรื่องใดโดยเฉพาะ
 - การสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่ม เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากับกลุ่ม
ผู้ให้ข้อมูลในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง โดยมีผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Moderator) เป็นผู้คอย
จุดประเด็นในการสนทนา เพื่อชักจูงให้กลุ่มเกิดแนวคิดและแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นหรือแนว
ทางการสนทนาอย่างกว้างขวางละเอียดลึกซึ้ง โดยมีผู้เข้าร่วมสนทนาในแต่ละกลุ่มประมาณ 5-8 คน
ซึ่งเลือกมาจากประชากรเป้าหมายที่กำหนดเอาไว้
3. การจดบันทึกข้อมูล จากการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์หรือการเข้าร่วมพิธีกรรม
กิจกรรมของท้องถิ่นหากมีโอกาศ ทำให้ผู้วิจัยได้รับการยอมรับและสนิทสนมกับกลุ่มประชากรที่จะ
ศึกษา โดยที่ผู้ถูกสังเกตไม่รู้ตัวว่าถูกสังเกตหรือเฝ้าดู จึงมีพฤติกรรมที่เป็นไปตามธรรมชาติ ทำให้
ได้ข้อมูลที่เป็นจริง
4. การบันทึกเสียง บันทึกภาพนิ่งตลอดจนภาพเคลื่อนไหว เพื่อให้เกิดความเที่ยงตรง
ของเหตุการณ์ต่างๆ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เอกสารชั้นต้นและชั้นรอง ที่ทำการศึกษา ได้แก่

1.1 เอกสารชั้นต้น ที่เป็นเอกสารราชการ เอกสารท้องถิ่น การเขียนบันทึกของชาวบ้านที่ชาวบ้านเขียนเอง

1.2 เอกสารชั้นรอง ได้แก่ บทความ หนังสือ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ในสาขาวิชาต่างๆ ในหอสมุดมหาวิทยาลัยต่างๆ หอสมุดสยามสมาคม หอจดหมายเหตุแห่งชาติ และหอสมุดแห่งชาติ โดยแบ่งออกเป็นส่วนต่างๆ ดังต่อไปนี้

- เอกสารที่เกี่ยวกับการสร้างคำ การเปลี่ยนแปลงคำ เป็นการศึกษาแนวทางการสร้างคำ การให้ความหมายของคำ การเปลี่ยนแปลงคำแบบการกร่อนเสียงหรือการกลายเสียง
 - เอกสารเกี่ยวกับแนวคิดเชิงคติชนวิทยา เป็นการศึกษาแนวคิดและหลักการตั้งชื่อคลองและชื่อบ้าน
 - งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการตั้งชื่อคลองและชื่อบ้านในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทย
- 1.3 ภาพถ่ายเก่าที่เก็บรักษาในวัด โรงเรียน บ้าน อนามัย สุขศาลา โรงเจ สุเหร่า ฯ

2. การลงพื้นที่ ศึกษาพื้นที่ทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม การสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลทุกรูปแบบ โดยเน้นการสัมภาษณ์ผู้รู้ประจำท้องถิ่นหรือผู้อาวุโส ที่อายุประมาณ 60 ปีขึ้นไป ได้แก่ ผู้มีบทบาททางเศรษฐกิจ (นายทุน, เจ้าของกิจการ) ผู้นำชุมชนหรืออดีตเคยเป็นผู้นำชุมชน(กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน) พระภิกษุ ปราชญ์ชาวบ้าน ชาวบ้านผู้มีภูมิปัญญาหรือเคยอาศัยอยู่เส้นทางเป้าหมาย

ประชากรที่ใช้การวิจัยครั้งนี้อยู่ในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยเลือกประชากรแบบเจาะจงสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling) และไม่อาศัยความน่าจะเป็น (non-probabilistic sampling) จะเลือกเฉพาะสมาชิกที่มีคุณสมบัติตรงตามปัญหาวิจัย จำนวนรวมทั้งสิ้น 78 คน โดยกระจายกลุ่มประชากรตามเขตการปกครองท้องถิ่นของฐานข้อมูลจังหวัดสมุทรปราการ พ.ศ. 2551 จำแนกเป็น 6 ตำบล 83 หมู่บ้าน 86 คลอง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ตำบลบางพลีใหญ่	มีจำนวน 23 หมู่บ้าน	22 คลอง
2. ตำบลบางแก้ว	มีจำนวน 16 หมู่บ้าน	13 คลอง
3. ตำบลบางปลา	มีจำนวน 15 หมู่บ้าน	19 คลอง
4. ตำบลบางโจลง	มีจำนวน 11 หมู่บ้าน	16 คลอง
5. ตำบลราชาเทวะ	มีจำนวน 15 หมู่บ้าน	9 คลอง
6. ตำบลหนองปรือ	มีจำนวน 3 หมู่บ้าน	7 คลอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากการศึกษาเชิงคดีชนวิทยาจึงต้องประมวลผลความรู้ที่ได้จากเอกสารต่างๆ การจดบันทึกภาคสนาม และสัมภาษณ์จากบุคคลต่างๆ ให้เป็นองค์ความรู้ที่เป็นลักษณะข้อเท็จจริง และการแสดงความคิดเห็น โดยจัดแยกแยะเป็นหมวดหมู่ให้ง่ายต่อการวิเคราะห์ข้อมูลมากที่สุด เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. จำแนกข้อมูลออกเป็นส่วนๆ ทั้งข้อมูลประวัติความเป็นมา เรื่องเล่าคลองต่างๆ การสัมภาษณ์คนในท้องถิ่นมาประกอบกับข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น บันทึกประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เอกสารรายงานโครงสร้างทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของอำเภอ โดยวิธีการเขียนแบบพรรณนา ศึกษาความเป็นมาและความหมายของชื่อหมู่บ้าน แล้วนำมาจัดเป็นหมวดหมู่ ดังนี้

1.1 จัดหมวดหมู่ตามความหมายของชื่อหมู่บ้านและชื่อคลอง เป็น 8 ประเภท ได้แก่

1. การตั้งชื่อตามลักษณะภูมิประเทศ
2. การตั้งชื่อตามบอกทิศทางหรือขนาด
3. การตั้งชื่อตามชื่อพืชหรือสัตว์
4. การตั้งชื่อบ้านตามความเชื่อหรือตำนาน
5. การตั้งชื่อบ้านตามชื่อโบราณสถานหรือโบราณวัตถุ
6. การตั้งชื่อตามชื่อบุคคลสำคัญ
7. การตั้งชื่อตามชื่อลักษณะอาการของคน
8. การตั้งชื่อบ้านตามมงคลนาม

1.2 จัดหมวดหมู่ตามการเปลี่ยนแปลงของชื่อหมู่บ้านและชื่อคลอง เป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. การเปลี่ยนแปลงด้านเสียง
2. การเปลี่ยนแปลงด้านคำ
3. การเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย

2. การตรวจสอบข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Triangulation Data) เพื่อลดปริมาณข้อมูล (data reduction) ให้ได้ข้อสรุปที่สามารถแปลความหมายได้ และได้สาระสรุปที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมทางกายภาพ วิธีการดำเนินชีวิต และวัฒนธรรมในอดีตเพื่อเป็นข้อมูลประกอบที่มา ความสำคัญของคลองแต่ละสาย

3. แนวคิดในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาเชิงคติชนวิทยาการตั้งชื่อคลองและชื่อบ้าน และสืบค้นภาคสนามตลอดจนมีข้อมูลพื้นฐานที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่พื้นที่เป้าหมายของงานวิจัยฉบับนี้ได้ ดังนี้

3.1 การตั้งชื่อหมู่บ้านและชื่อคลองส่วนใหญ่คนท้องถิ่นเป็นผู้ตั้งชื่อและนิยมตั้งให้สัมพันธ์กับลักษณะภูมิประเทศ ตั้งตามบุคคลสำคัญ ตั้งตามตำนาน ตั้งตามชื่อพืช ตั้งตามชื่อสัตว์ ตั้งชื่อตามทิศทางหรือขนาด ตั้งชื่อเพื่อเป็นมงคลนาม

3.2 การเปลี่ยนแปลงของชื่อหมู่บ้านและชื่อคลองเกิดจากการกลายเสียง การกลายความหมาย และความสัมพันธ์ระหว่างรูปคำกับความหมาย การบอกเล่าและสืบทอดข้อมูลที่คลาดเคลื่อน ตลอดจนความเข้าใจของผู้ใช้ภาษา เมื่อเวลาผ่านไปคำบางคำอาจเปลี่ยนไปด้วยความตั้งใจและไม่ตั้งใจของผู้ใช้ภาษา

3.3 ชื่อหมู่บ้านและชื่อคลองสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ชุมชน คติความเชื่อ ความสัมพันธ์กับสภาพพื้นที่และวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนเป็นอย่างมาก

4. สรุปผลการวิจัยและนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนา ผู้ศึกษาจะรายงานสรุปผลองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยที่ได้กำหนดไว้โดยเป็นเหตุและผลต่อเนื่องกันและกัน มีการนำเสนอรูปแบบข้อมูลเป็นตาราง ภาพประกอบและแผนที่ เป็นต้น เพื่อประกอบการเขียนรายงานให้มีความชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

งานวิจัยฉบับนี้ สืบค้นด้วยวิธีทางมานุษยวิทยา โดยมีการศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นต้นและชั้นรองผนวกกับการเก็บข้อมูลภาคสนาม ซึ่งถือว่ามีความสำคัญมากที่สุด การเก็บข้อมูลภาคสนาม คือการลงพื้นที่จริง และสืบค้นข้อมูลจากการสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์พูดคุยกับชาวบ้าน ทั้งผู้อาวุโส และปราชญ์ท้องถิ่นเพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชื่อมโยง โดยไม่ใช่แบบสอบถาม แต่จะมีแนวคำถามเพื่อนำไปสู่คำตอบที่ต้องการซึ่งเป็นวิธีการที่เหมาะสมและครอบคลุมในการวิจัยคติชนวิทยา